

Господарське право і процес

УДК 346.32

Кравчик Сергій Миколайович

*аспірант кафедри цивільного, господарського права та процесу
Академії адвокатури України*

Kravchyk Serhii

*Postgraduate Student of the Department of
Civil, Commercial Law and Procedure
Academy of Advocacy of Ukraine
ORCID:0000-0003-4940-2097*

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ
SOME ISSUES OF ECONOMIC AND LEGAL LIABILITY IN THE
FIELD OF ENERGY**

Анотація. Вступ: у даній статті проаналізовано сучасний стан досліджень господарсько-правової відповідальності в сфері енергетики.

Досліджено існуючі процедури застосування заходів господарсько-правової відповідальності в сфері енергетики, як суб'єктами господарювання так і щодо таких суб'єктів, органами державного нагляду та контролю.

Вивчено роль і місце Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері енергетики, інших державних органів в застосуванні заходів господарсько-правової відповідальності в сфері енергетики, нормо творенні, а також специфіку застосування таких заходів саме в сфері енергетики, існуючі проблемні питання її застосування.

Запропоновано шляхи удосконалення нормативного регулювання господарсько-правової відповідальності в сфері енергетики, відповідних досліджень та розробок.

Мета: *метою дослідження є розкриття основних питань господарсько – правової відповідальності в сфері енергетики в сучасних умовах її існування, а саме після створення енергетичних ринків в Україні (ринки природного газу і електроенергії), концептуальних підходів державних органів до побудови системи господарської відповідальності в сфері енергетики. Вивчення нових способів притягнення до господарської відповідальності суб’єктів підприємництва в сфері енергетики.*

Матеріали і методи: *матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення регулювання господарської відповідальності в сфері енергетики 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у в сфері господарської відповідальності.*

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення та групування; формалізації, аналізу та синтезу (для побудови системи ознак господарсько – правової відповідальності в сфері енергетики); логічного узагальнення результатів (формулювання висновків).

Результати: *у науковій статті розкрито основні ознаки господарсько – правової відповідальності в сфері енергетики, наведено актуальні приклади застосування таких заходів відповідальності до суб’єктів господарювання. Вивчено та проаналізовано актуальну судову практику Верховного суду щодо господарської відповідальності, сучасні тенденції судової практики. Вивчено та проаналізовано проекти законодавчих актів щодо введення тимчасових адміністрацій в суб’єктах енергетики, що допускають порушення на ринку електричної енергії. З’ясовано місце Національної комісії регулювання ринку енергетики та комунальних послуг,*

Державної інспекції з енергетичного нагляду в застосування заходів господарсько – правової відповідальності.

Перспективи: *в подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на порядку удосконалення та лібералізації господарської відповідальності в сфері енергетики, з метою покращення інвестиційного клімату в зазначеній сфері, формування чітких, прозорих та зрозумілих правил, які регулюють питання господарсько – правової відповідальності.*

Ключові слова: *енергетика, господарська діяльність, Верховний суд, Національна комісія, що здійснює регулювання в сфері енергетики та комунальних послуг, господарсько-правова відповідальність, заходи господарсько-правової відповідальності в сфері енергетики.*

Summary. Introduction: *This article analyzes the current state of research on economic and legal responsibility in the field of energy.*

The existing procedures for the application of measures of economic and legal responsibility in the field of energy, both by business entities and in relation to such entities by state supervision and control bodies, have been studied.

The role and place of the National Commission, which carries out state regulation in the field of energy, other state bodies in the application of measures of economic and legal responsibility in the field of energy, norm creation, as well as the specifics of the application of such measures in the field of energy and existing problematic issues of its application, are studied.

Ways to improve regulatory regulation of economic and legal responsibility in the field of energy through relevant research and development are proposed.

Purpose: *The purpose of the study is to reveal the main issues of economic and legal responsibility in the field of energy in the modern conditions of its existence, namely after the creation of energy markets in Ukraine (natural gas and electricity markets) and the conceptual approaches of state bodies to the construction of a system of economic responsibility in the field of energy. The*

study of new ways of bringing business entities in the field of energy to economic responsibility

Materials and methods: *the research materials are: 1) regulatory and legal support for the regulation of economic responsibility in the field of energy 2) works of domestic and foreign authors conducting their scientific and practical research in the field of economic responsibility.*

In the process of carrying out the research, the following scientific methods were used: theoretical generalization and grouping; formalization, analysis, and synthesis (to build a system of signs of economic and legal responsibility in the field of energy); logical generalization of results (formulation of conclusions).

Results: *The scientific article reveals the main features of economic and legal responsibility in the field of energy, provides actual examples of the application of such measures of responsibility to business entities. The current judicial practice of the Supreme Court regarding economic responsibility, modern trends in judicial practice were studied and analyzed. Draft legislative acts on the introduction of temporary administrations in energy entities that allow violations in the electricity market have been studied and analyzed. The role of the National Commission for the Regulation of the Energy Market and Communal Services, the State Inspectorate for Energy Supervision in the application of measures of economic and legal responsibility has been clarified.*

Prospects: *In further scientific research, it is proposed to focus attention on the order of improvement and liberalization of economic responsibility in the field of energy, with the aim of improving the investment climate in the specified area, forming clear, transparent, and understandable rules that regulate the issue of economic and legal responsibility.*

Key words: *energy, economic activity, the Supreme Court, the National Commission that carries out regulation in the field of energy and communal services, economic and legal responsibility, measures of economic and legal responsibility in the field of energy.*

Постановка проблеми. В 2015 – 2017 роках правове регулювання сфери енергетики в Україні зазнало значних змін, Так, з прийняттям 09.04.2015 Верховною радою України Закону «Про ринок природного газу» [1] почалися докорінні зміни механізмів регулювання енергетики України. Вказаним вище Законом передбачено перехід від механізмів державного регулювання до механізмів ринкового регулювання в енергетиці. В подальшому такі зміни продовжились з прийняттям 13.04.2017, Верховною радою Закону «Про ринок електричної енергії» [2]. На сьогодні можна констатувати, що процес реформування механізмів регулювання остаточно не закінчений і він триває.

Перехід до формування енергетичних ринків в Україні в повній мірі відповідає зобов'язанням, що їх взяла на себе Україна, ратифікувавши Договір про заснування Енергетичного Співтовариства та Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [3] та було спрямоване на виконання Директиви 2009/73/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС [4]; Регламенту (ЄС) 715/2009 про умови доступу до мереж транспортування природного газу та яким скасовується Регламент (ЄС) 1775/2005 [5]; Директиви 2004/67/ЄС про здійснення заходів для забезпечення безпеки постачання природного газу [6], положень дорожньої карти імплементації актів законодавства Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики, а саме Директиви 2009/72/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку електричної енергії [7].

На мою думку головною метою реформування енергетики в Україні є не допущення накопичення системних боргів¹ на таких ринках та, як

¹ Системні борги – борги, які накопичуються в усіх або в більшості учасників правовідносин, внаслідок не досконалого нормативного регулювання таких відносин, в т.ч. ціноутворення та не можливості їх врегулювання в рамках існуючих цивільно – правових механізмів.

наслідок сталий розвиток енергетики та економіки країни в цілому.

Такі кардинальні зміни щодо підходів регулювання відносин в сфері енергетики не могли не вплинути і на регулювання господарсько – правової відповідальності в цій сфері, особливості та деякі окремі питання якої буде розглянуто в даній статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. В загальному розумінні, господарсько-правова відповідальність – це відповідальність за неналежне здійснення господарської діяльності. Для подальшого дослідження даного питання доцільно зупинитись на визначенні самого поняття «господарська діяльність».

Щодо цього О.В. Бринцевим було опубліковано статтю [8], в якій зазначено, що визначення господарської діяльності, наведене в ст. 3 ГК України [9] є майже непридатним до використання в практиці, тому що його будова містить в собі логічне коло².

Так, згідно частини першої ст. 3 ГК України «під господарською діяльністю ... розуміється діяльність суб'єктів господарювання...», в той же час: «суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність ...» (частина 1 ст. 55 ГК України).

На думку О.В. Бринцева не є правильним давати визначення предмету через суб'єкт – визначення діяльності через особу, котра здійснює цю діяльність. Прив'язка суб'єкта до діяльності має носити не характер кваліфікуючої ознаки, а характер вимоги до порядку здійснення такої діяльності. Виходячи з наведеного визначення господарська діяльність має та може здійснюватися виключно суб'єктом господарювання і ніким іншим.

Отже, за наявності таких логічних недоліків визначення господарської діяльності, наведене в ст. 3 ГК України навряд чи можна повноцінно

² одна з елементарних логічних помилок.

застосовувати на практиці.

Як висновок, автор запропонував єдине універсальне визначення поняття господарської діяльності, надане свого часу В.В. Лаптевим [10] і яке довгий час із незначними модифікаціями використовувалося в науці, а саме: господарська діяльність – це діяльність котра пов'язана із виробництвом і реалізацією продукції, виконанням робіт та наданням послуг, а також із забезпеченням їх виробників необхідними ресурсами [7, с. 24].

Не зважаючи на існуючі проблемні питання законодавчої та теоретичної невизначеності поняття господарської діяльності, господарсько-правова відповідальність на сьогодні визнана одним з найбільш дієвих засобів впливу на суб'єктів, що допускають порушення взятих на себе господарських зобов'язань.

При цьому, на сьогодні не має чіткого нормативного визначення не тільки поняття «господарської діяльності», а і поняття «господарсько – правової відповідальності», що в свою чергу призвело до того, що багато науковців і практиків, таких як О.М. Вінник, В.К. Мамутова, Б.І. Пугінський, В.С. Щербина пропонували свої визначення даного поняття, ознайомившись з якими вважаю, що найбільш доцільним визначенням могло б бути наступне: господарсько-правова відповідальність – це один з видів юридичної відповідальності, який має особливий предмет регулювання – правопорушення у сфері господарювання і являє собою дію (вплив) кредитора (потерпілого) на правопорушника безпосередньо або за допомогою суду.

Зважаючи на теоретичну невизначеність понять «господарська діяльність», «господарсько-правова відповідальність», що було описано вище, не дивним виглядає і той факт, що на сьогодні в Україні законодавчо не визначено сфер господарювання, які саме мали б входити до сфери енергетики.

Враховуючи викладене надалі пропонується розглядати сфери енергетики, виходячи з суб'єкту регулювання, тобто з сфер регулювання, що входять до повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі також – Регулятор, НКРЕКП).

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про НКРЕКП», Регулятор здійснює державне регулювання, моніторинг та контроль за діяльністю суб'єктів господарювання у сферах енергетики та комунальних послуг, зокрема у сферах:

- 1) електроенергетики;
- 2) природного газу;
- 3) транспортування нафти, нафтопродуктів та інших речовин трубопровідним транспортом.

В зв'язку з тим, що суб'єкти енергетики, часто є суб'єктами природних монополій [15] та у зв'язку з тим, що у відповідності до положень Постанови КМУ³ «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури» [16] такі суб'єкти включені до Переліку критичної інфраструктури держави, то застосування до суб'єктів енергетики заходів господарсько – правової відповідальності, рівно як застосування таких заходів самими суб'єктами може призвести до значно більших негативних наслідків для суспільства в цілому, ніж застосування такої відповідальності до суб'єктів господарювання в інших сферах.

В цілому діяльність в сфері енергетики має специфічне нормативне регулювання, що в тому числі і впливає на застосування заходів господарсько – правової відповідальності, так, в енергетиці передбачено запровадження державних регульованих цін, яке здійснюється згідно із Законом України «Про ціни і ціноутворення» [17]. Діяльність в сфері

³ Кабінет міністрів України.

енергетики підлягає ліцензуванню, контроль за дотриманням ліцензійних умов здійснює НКРЕКП, а в сфері електро та теплоенергетики діє Державна інспекція енергетичного нагляду України, яка здійснює державний енергетичний нагляд за електричними установками і мережами учасників ринку (за виключенням споживачів).

Далі будуть розглянуті ознаки господарсько–правової відповідальності саме в сфері енергетики (електроенергетика, споживання природного газу, транспортування енергоресурсів трубопровідним транспортом), в тій частині в якій така відповідальність є відмінною від відповідальності в інших сферах господарювання та судову практику з цього питання.

Сфери застосування господарсько – правової відповідальності, фактичні її підстави (договірне правопорушення чи позадоговірний делікт) та порядок застосування санкцій, в сфері енергетики схожі з іншими сферами господарювання.

Щодо юридичної підстави застосування господарсько – правової відповідальності в сфері енергетики, то її особливістю є те, що в таких сферах енергетики, як електроенергетика та споживання природного газу діє велика кількість нормативно – правових актів (Закони, Правила, нормативи, методики, тощо), які регулюють питання господарсько – правової відповідальності, як шляхом встановлення такої відповідальності в самих актах законодавства, так і шляхом затвердження типових форм договорів в яких досить докладно врегульовано питання відповідальності учасників правовідносин.

В сфері транспортування енергоресурсів трубопровідним транспортом нормативно – правових актів, що регулюють взаємовідносини в ній менше. Вказане, на мою думку пов'язано з тим, що кількість учасників взаємовідносин в цій сфері також значно менша ніж в сферах електроенергетики та споживання природного газу.

Щодо спрямованості відповідальності, на особу чи майновий стан правопорушника, то в сфері енергетики, як правило, відповідальність спрямована на майновий стан порушника. При цьому, у випадках вчинення порушень суб'єктами господарювання, що надають послуги в сфері енергетики, наприклад оператори систем (розподілу, передачі)⁴ по яким здійснюється постачання електричної енергії або природного газу, постачальники таких послуг⁵ можуть бути притягнені до відповідальності, яка спрямована саме на них, як суб'єктів господарювання. Зокрема передбачено, що такі суб'єкти можуть бути позбавлені ліцензії, дія ліцензії може бути призупинена або їм може бути відмовлено у видачі ліцензії.

Хоча на сьогодні прикладів, які вказують на можливість застосування заходів господарсько–правової відповідальності, яка направлена саме на особу порушника досить мало, але вони є, і почали активно реалізовуватись державними органами з 2021 року.

Для прикладу, ПАТ «Донецькоблгаз», яке є оператором газорозподільної системи на контрольованій частині Донецької області, 06.03.2021 припинило газопостачання 58 котелень КП «Донецьктеплокомуненерго», яке є постачальником теплової енергії, через наявну заборгованість за послуги з розподілу газу. Постачання газу було припинено в опалювальний період і фактично призвело до припинення надання КП «Донецьктеплокомуненерго» послуг з постачання теплової

⁴ оператор системи передачі електричної енергії - юридична особа, відповідальна за експлуатацію, диспетчеризацію, забезпечення технічного обслуговування, розвиток системи передачі та міждержавних ліній електропередачі;

оператор системи розподілу електричної енергії - юридична особа, відповідальна за експлуатацію, технічне обслуговування та розвиток системи розподілу електричної енергії;

оператор газорозподільної системи - суб'єкт господарювання, який на підставі ліцензії здійснює діяльність із розподілу природного газу газорозподільною системою на користь третіх осіб (замовників);

оператор газотранспортної системи - суб'єкт господарювання, який на підставі ліцензії здійснює діяльність із транспортування природного газу газотранспортною системою на користь третіх осіб (замовників);

⁵ постачальник електричної енергії – суб'єкт господарювання, що здійснює продаж, включаючи перепродаж, електричної енергії; постачальник природного газу - суб'єкт господарювання, який на підставі ліцензії здійснює діяльність із постачання природного газу;

споживачам в Донецькій області, які таку послугу отримували від КП «Донецьктеплокомуненерго».

В подальшому щодо посадових осіб компанії «Донецькоблгаз» правоохоронними органами було порушено низку кримінальних справ по статті 113 Кримінального кодексу України «Диверсія», за відключення котелень та розкрадання газу через потужності підприємства.

19.03.2021 було прийнято Рішення РНБОУ⁶ щодо запровадження санкцій проти двох компаній, які є власниками близько 50% акцій ПАТ «Донецькоблгаз», цього ж дня Президент України ввів у дію зазначене рішення РНБОУ.

14.04.2021 Постановою НКРЕКП № 654⁷ [21] анульовано з 01.08.2021 ліцензію ПАТ «Донецькоблгаз» щодо розподілу газу за «систематичні порушення Ліцензійних умов» (накопичення боргів, порушення порядку відключення споживачів).

15.09.2021 КМУ своїм розпорядженням передав в управління НАК «Нафтогаз України» арештовані акції ПАТ «Донецькоблгаз», таким чином НАК «Нафтогаз України» зосередило в своєму управлінні понад 85% акцій ПАТ «Донецькоблгаз», тобто НАК «Нафтогаз України» отримала повний контроль над компанією. Як було зазначено на сайті КМУ [20] таке рішення було ухвалене з метою усунення ризику збоїв в експлуатації газорозподільних систем у Донецькій області та несвоєчасної ліквідації аварійних ситуацій.

Ще один схожий механізм був реалізований в сфері трубопровідного транспорту у відношенні до ТОВ «Прикарпатзахідтранс»⁸, яке було оператором частини нафтопродуктопроводу «Самара-Західний напрям».

⁶ Рада національної безпеки і оборони України.

⁷ В подальшому, в зазначену Постанову вносилися зміни Постановами НКРЕКП від 28.07.2021 № 1212, від 22.09.2021 № 1617, щодо дати анулювання ліцензії (дата переносилася з 01.08.2021 на 01.10.2021, а потім на 01.12.2021) і врешті Постанова № 654 втратила чинність на підставі Постанови НКРЕКП від 10.11.2021 № 2076 [22].

⁸ ТОВ "ПрикарпатЗахідтранс" до 2016 року було структурним підрозділом "Транснафтопродукту" російської "Транснафти". У лютому 2016 року "Транснафта" продала "Прикарпатзахідтранс"

19.02.2021 РНБОУ доручила повернути у держвласність нафтопродуктопровід ТОВ «Прикарпатзахідтранс». 23.02.2021 ВАКС⁹ наклав арешт на майно комплексу ТОВ «Прикарпатзахідтранс» та передав його в управління АРМА¹⁰. У квітні, за рішенням АРМА, керівником цього трубопроводу стала АТ «Укртранснафта» - «донька» НАК «Нафтогаз України».

01.12.2021 Постановою НКРЕКП № 2432 [24] було анульовано ліцензію з транспортування нафтопродуктів магістральним трубопроводом ТОВ «Прикарпатзахідтранс», в обґрунтування зазначеного рішення НКРЕКП зазначила, що воно прийняте на підставі Акту про відмову ліцензіата у проведенні перевірки, складеного за результатами проведення планової перевірки щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства та ліцензійних умов з транспортування нафти, нафтопродуктів магістральним трубопроводом, від 05.11.2021 № 568, та в зв'язку з передачею цілісного майнового комплексу ліцензіата в управління іншому суб'єкту господарювання.

Схожість реалізації вище наведених механізмів вказують на те, що вони можуть бути реалізовані і в майбутньому щодо інших суб'єктів господарювання в сфері енергетики в існуючому вигляді або після внесення відповідних змін до законодавства з метою його зміни, удосконалення, тощо.

Так, 01.12.2021 Міністерство енергетики оголосило про опублікування для консультацій з громадськістю проєкту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про ринок електричної енергії» [25] щодо введення тимчасової адміністрації у разі загрози порушення безпеки

швейцарській International Trading Partners AG. У березні 2019 року Антимонопольний комітет України (АМКУ) дозволив виробничому унітарному підприємству "Нафтобітумний завод", що належить приватному білоруському нафтотрейдеру "Інтерсервіс", отримати контроль над ТОВ "Прикарпатзахідтранс".

⁹ Вищий антикорупційний суд України.

¹⁰ Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, отриманими від корупційних та інших злочинів.

постачання електричної енергії», яким зокрема пропонувалось визначити дієвий механізм забезпечення можливості введення тимчасової адміністрації до суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність в енергетичній сфері, в разі загрози порушення безпеки постачання електричної енергії та/або порушення такими суб'єктами ліцензійних вимог провадження господарської діяльності¹¹.

Хоча варто зазначити, що механізм введення тимчасових адміністрацій в суб'єктах господарювання в сфері електроенергетики не новий і був передбачений ще нормами ст. 24 Закону України «Про електроенергетику» (Закон втратив чинність на підставі Закону № 2019-VIII від 13.04.2017 «Про ринок електричної енергії») [27] та нормами ч. 10 ст. 77 Закону «Про ринок електричної енергії» (в редакції від 13.04.2017) [2].

Підсумовуючи викладене вище, можна зазначити, що на с.д. у випадках вчинення порушень суб'єктами господарювання, в сфері енергетики вже реалізовано декілька не типових випадків застосування відповідальності до таких суб'єктів. Враховуючи наявність законодавчих ініціатив Міністерство енергетики з цього питання, в майбутньому можна очікувати і інші випадки притягнення до відповідальності саме суб'єктів господарювання.

Щодо такої ознаки господарсько-правової відповідальності, як наявність складу правопорушення, то в більшості випадків в сфері енергетики для застосування господарсько-правової відповідальності необхідним є наявність всіх чотирьох складових елементів правопорушення для можливості застосування такої відповідальності, окрім окремих випадків передбачених спеціальними нормативними актами.

Так, нормами п. 8.6.18 Кодексу комерційного обліку електричної енергії [27], передбачено, що у разі тимчасового порушення роботи вузла

¹¹ Проект закону розроблений на виконання Плану організації виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021 «Про заходи з нейтралізації загрози в енергетичній сфері».

обліку не з вини споживача обсяг електричної енергії, спожитої споживачем визначається на підставі показів технічних (контрольних) лічильників електричної енергії, а у разі їх відсутності розраховується відповідним оператором системи за середньодобовим обсягом споживання електричної енергії.

Аналогічні норми містяться і в Кодексі газорозподільних систем [28], а саме в його п. 3 розділу 2 «Види порушень, внаслідок яких здійснюється перерахунок (донарахування) об'ємів природного газу або зміна їх режиму нарахування» глави XI, де зазначено, що у разі порушень (за умови відсутності несанкціонованого втручання в ГРМ¹² або роботу ЗВТ¹³), що сталися внаслідок пошкодження чи позаштатного режиму роботи комерційного ВОГ¹⁴ або його складових (які кваліфікуються як «не з вини споживача»), споживачу здійснюється перерахунок розподіленого (спожитого) об'єму природного газу.

Тобто, вказані, вище норми хоча і не вказують, що такий спосіб розрахунку об'єму електричної енергії чи природного газу є видом господарсько – правової відповідальності, але такий спосіб розрахунку може призвести до покладення на споживача обов'язку сплатити зі ті об'єми електричної енергії чи природного газу, які він фактично не споживав, а значить оплатити товар, який він ніколи не отримував і не отримає, внаслідок чого для споживача можуть настати негативні економічні наслідки. Такі наслідки, на мою думку, по суті є застосуванням до нього оперативно–господарської санкції, яка передбачена нормами п. 3 ч. 1 ст. 236 ГК України, а саме встановлення в односторонньому порядку на майбутнє додаткових гарантій належного виконання зобов'язань стороною, яка порушила зобов'язання у вигляді зміни порядку оплати продукції (робіт, послуг), але такі донарахування ніколи не визнавалися санкцією.

¹² ГРМ – газорозподільний механізм.

¹³ ЗВТ – засіб вимірювальної техніки.

¹⁴ ВОГ – вузол обліку газу.

Як висновок, можна зазначити, що для притягнення до відповідальності порушників в сфері енергетики потрібно довести наявність складу правопорушення, але є і специфічні норми, описані вище, застосування яких на практиці можливе без доведення факту вини порушника.

Щодо наявності санкцій, в сфері енергетики, то слід зазначити, що в сфері енергетики досить розвинутими та розповсюдженими є механізми застосування адміністративно-господарських санкцій, при цьому застосування оперативно-господарських санкцій в енергетиці в цілому схоже з іншими сферами господарювання, за деяким виключенням.

Так, у відповідності до положень ч. 1 ст. 236 ГК України, у господарських договорах сторони можуть передбачати використання оперативно-господарської санкції у вигляді односторонньої відмови від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це - у разі порушення зобов'язання другою стороною.

Текстом типових договорів про постачання природного газу, договорів про постачання електричної енергії, про надання послуг з розподілу електричної енергії передбачено, що за умови порушення Споживачем строків оплати, Постачальник має право у випадках та порядку, визначених Правилами, здійснити заходи з припинення надання послуг. В Правилах на які є посилання в Договорах, перелік випадків за умов настання яких, споживачу може бути припинено надання послуг, досить широкий, це і відсутність відповідних договорів, порушення вимог експлуатації мереж, не допуск працівників постачальника, оператора системи до установок споживача та ін.

З одного боку наявність таких норм, які передбачають право постачальника послуг, оператора системи припиняти надання послуг за певних умов не дозволяють безконтрольно накопичувати заборгованість у відповідних галузях, порушувати умови діючих нормативних актів, що в

цілому має позитивний ефект на енергетику, з іншого боку такі норми часто порушують права споживачів таких послуг, приводять до зловживань з боку постачальників послуг, операторів системи.

При цьому, на мою думку правова природа таких норм, свідчить про те, що вони по суті також є оперативно–господарською санкцією, яка передбачена нормами п. 1 ч. 1 ст. ст. 236 ГК України, а саме односторонньою відмовою від виконання свого зобов'язання управненою стороною, із звільненням її від відповідальності за це - у разі порушення зобов'язання другою стороною, але суди не розглядають вжиття таких заходів саме, як застосування оперативно-господарської санкції, тому споживачі – фізичні особи, яким було припинено надання послуг з тих, чи інших причин звертаються для захисту своїх прав звертаються на підставі норм Закону України «Про захист прав споживачів», подають позови з вимогами про скасування нарядів на відключення, тощо, а споживачі – юридичні особи, шляхом подання позовів про визнання протиправними дій.

Правова не визначеність природи таких дій, як одностороння відмова від виконання свого зобов'язання постачальником послуг, призводить до того, що по – перше такі дії не визнаються санкціями, як наслідок вони застосовуються і до суб'єктів господарювання, і до фізичних осіб, по – друге особи до яких вони застосовуються фактично не мають можливості оскаржити такі дії належним способом, у разі, якщо їх застосування було здійснено з порушенням закону.

Додатково з питання застосування оперативно–господарських санкцій в сфері електроенергетики вважаю за доцільне зупинитись на висновках Великої палати Верховного суду, що викладені в Постанові від 14.01.2020 по справі № 910/17955/17 (провадження № 12-137Гс19) [29].

Так, до прийняття Великою палатою Верховного суду зазначеної Постанови, Вищим господарським судом України, Верховним судом України (Постанови від 29.11.2010 у справі № 3-30Гс10, від 04.04.2011 у

справі № 3-21Гс11, від 16.05.2011 у справі № 3-37Гс11) було сформовано сталу судову практику щодо того, що нарахування електричної енергії спожитої з порушенням Правил користування електричною енергією [30], що здійснене енергопостачальною компанією¹⁵, правонаступниками яких є оператори системи розподілу (ОСР) є оперативно–господарською санкцією, відповідно і вартість нарахованої електричної енергії є збитками такого оператора системи.

Велика Палата розглянувши справу № 910/17955/17 вирішила відступити від попередніх висновків Верховного суду та зазначила, що відповідно до статті 235 ГК України за порушення господарських зобов'язань до суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин можуть застосовуватися оперативно-господарські санкції – заходи оперативного впливу на правопорушника з метою припинення або попередження повторення порушень зобов'язання, що використовуються самими сторонами зобов'язання в односторонньому порядку.

Одностороннє визначення однією стороною господарського зобов'язання розміру боргу іншої сторони зазначеному не відповідає. Отже, ані нарахування вартості недоврахованої електричної енергії, ані рішення комісії електропередавальної організації про визначення обсягу недоврахованої електричної енергії та її вартості, оформлене протоколом з розгляду акта про порушення ПКЕЕ, не є оперативно-господарською санкцією.

Щодо механізму застосування адміністративно-господарських санкцій, в сфері енергетики, то такі механізми були описані вище на прикладах ПАТ «Донецькоблгаз» та ТОВ «Прикарпатзахідтранс».

В іншому, перелік та застосування адміністративно-господарських санкцій в сфері електроенергетики визначені в ч. 3 ст. 77 Закону «Про ринок

¹⁵ Протягом 2020 року ОСР було складено 29 576 актів про порушення. Загальна сума нарахувань вартості необлікованої електричної енергії на підставі актів про порушення у 2020 році склала 519,66 млн. грн. – дані зі звіту НКРЕКП за 2020 рік.

електричної енергії» [2], де зазначено, що у разі скоєння правопорушення на ринку електричної енергії до відповідних учасників ринку¹⁶ можуть застосовуватися санкції у виді: попередження про необхідність усунення порушень; штрафу; зупинення дії ліцензії; анулювання ліцензії.

Хоча зазначені норми і передбачають можливість застосування санкцій до всіх учасників ринку електричної енергії, в т.ч. і споживачів, але аналіз Постанов НКРЕКП та судової практики з цього питання свідчить про те, що санкції застосовуються НКРЕКП лише до ліцензіатів. Вказане, в свою чергу свідчить про недосконалість вказаної норми Закону, адже по суті вона є декларативною, в частині можливості застосування адміністративно-господарських санкцій до учасників ринку електричної енергії, що не є ліцензіатами на такому ринку зокрема споживачів. Споживачі, в свою чергу, також своїми діями можуть порушувати права інших учасників ринку, наприклад, шляхом безпідставного припинення розподілу електричної енергії основними споживачами – власниками мереж субспоживачам¹⁷, не оплата послуг//товарів, ігнорування законних вимог операторів системи щодо приведення у відповідність до вимог нормативних актів засобів вимірювальної техніки, тощо.

Одним з прикладів зловживання своїми правами споживачем – власником мереж є ситуація, що виникла між АТ «Нікопольський завод феросплавів» та ТОВ «Екотехнік Нікополь» (TIU Canada)¹⁸, яке було виробником електричної енергії з енергії сонця та мережі якого були приєднані до мереж АТ «Нікопольський завод феросплавів».

¹⁶ Учасник ринку електричної енергії (далі - учасник ринку) - виробник, електропостачальник, трейдер, оператор системи передачі, оператор системи розподілу, оператор ринку, гарантований покупець та споживач, які провадять свою діяльність на ринку електричної енергії у порядку, передбаченому Законом.

¹⁷ Субспоживач електричної енергії – споживач, що приєднаний до мереж основного споживача, а не до мереж оператора системи.

¹⁸ TIU Canada працює в Україні з 2016 року. Компанія ввела в експлуатацію СЕС 10,5 МВт у Нікополі в січні 2018 року, СЕС 11 МВт у Миколаївській області - у квітні 2019 року. Крім того, TIU Canada запустила СЕС 33 МВт в Одеській області. Інвестиції компанії, яка стала першим інвестором в Україні у рамках Канадсько-української угоди про зону вільної торгівлі (CUFTA), в сонячну енергетику становлять понад \$65 млн.

23.12.2019 АТ «Нікопольський завод феросплавів» повідомив ТОВ «Екотехнік Нікополь», що з листопада 2019 року підстанція, до якої приєднана сонячна електростанція, виводиться в ремонт, а з березня 2021 року генерація електричної енергії сонячною електростанцією була припинена, через відмову АТ «Нікопольський завод феросплавів» забезпечити її передачу у власні мережі. В подальшому всі судові спори ТОВ «Екотехнік Нікополь» (TIU Canada) прогало (справа № 910/3038/20), СЕС¹⁹ припинила діяльність і була демонтована.

При цьому, НКРЕКП, як регулятор ринку електричної енергії могла б зайняти в даному питанні більш проактивну позицію для захисту міжнародних інвестицій в Україну, але цього не сталося, в тому числі і через недостатність нормативно – правового регулювання механізму притягнення до відповідальності споживачів – власників електромереж.

Крім того, нормами ст. 9 Закону України «Про ринок електричної енергії» передбачено функціонування в Україні центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері нагляду (контролю) в галузі електроенергетики. На сьогодні функції такого органу виконує Державна інспекція енергетичного нагляду України – Держенергонагляд. Як зазначено на їх офіційному сайті, Держенергонагляд здійснює нагляд (контроль) у галузі електроенергетики²⁰ по 623 суб'єктам господарювання.

В інших, крім електроенергетики, сферах енергетики, Державою не створено подібних чи аналогічних центральних органів виконавчої влади, тому існування Держенергонагляду на сьогодні можна пояснити лише «історичною пам'яттю». ²¹ Тобто такий орган був створений і існував в СРСР, і в подальшому його аналог було створено вже в незалежній Україні.

¹⁹ СЕС – сонячна електрична станція.

²⁰ Держенергонагляд також здійснює заходи державного нагляду (контролю) і в сфері теплопостачання.

²¹ 18.05.1944 — Постановою Державного комітету оборони СРСР від 18.05.1944 № 5928 «Про економію електроенергії у промисловості» організовано Державну інспекцію з промислової енергетики та енергонагляду при Наркоматі електростанцій СРСР.

Хоча, на нашу думку, на сьогодні його роль в державному регулюванні відносин в сфері тепло та електроенергетики досить не значна і питання, що відносяться до його компетенції можуть бути передані НКРЕКП, органам місцевого самоврядування або взагалі бути предметом регулювання господарських договорів (між ліцензіатом та споживачем).

Такий підхід в повній мірі відповідав би принципу неприпустимості дублювання повноважень органів державного нагляду (контролю) та неприпустимості здійснення заходів державного нагляду (контролю) різними органами державного нагляду (контролю) з одного й того самого питання, що закріплений в ст. 3 Закону «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [31].

Щодо адміністративно-господарських санкцій в сфері природного газу, то їх перелік визначений в ч. 3 ст. 59 Закону «Про ринок природного газу» [1], де зазначено аналогічний перелік санкцій, як і у сфері електроенергетики, що наведений вище.

В сфері транспортування нафти, нафтопродуктів та інших речовин трубопровідним транспортом, перелік можливих санкцій не наведено, лише в ст. 20 Закону «Про трубопровідний транспорт» [32] зазначено, що порушення законодавства України про трубопровідний транспорт тягне за собою встановлену законодавством України дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність. Отже, спеціальний Закон, в даній сфері визначає відповідальність на загальних засадах.

Щодо застосування адміністративно – господарських санкцій щодо ліцензіатів в цілому, то НКРЕКП, як Регулятор в сфері енергетики, досить активно використовує такий механізм, про що свідчить Річний звіт за 2020 рік [33].

Так в 2020 році в сферах електроенергетики та нафтогазового комплексу здійснювало діяльність 2 780 ліцензіатів, НКРЕКП було

здійснено 695 перевірок за рік і накладено штрафів на ліцензіатів в зазначених сферах на суму понад 55 млн. грн., тобто майже 20 тис. грн. на кожного ліцензіата, що з врахуванням того, що в сфері електроенергетики переважна кількість ліцензіатів (більше 70%) – це постачальники електричної енергії, які не здійснюють діяльності взагалі або займають вкрай малу частку ринку, тому перевірки їх діяльності НКРЕКП не здійснює, то сума штрафів кожного ліцензіата виявляється досить значною і може сягати декілька мільйонів в рік.

При цьому, як зазначено на офіційному сайті НКРЕКП²², з впровадженням воєнного стану переважна більшість заходів державного контролю була призупинена. Разом з цим, НКРЕКП продовжувала фіксувати численні порушення суб'єктами господарювання правил, що регулюють їх діяльність на ринках електричної енергії та природного газу.

Після відповідного аналізу ситуації у вказаних сферах 13.05.2022 своїм рішенням Кабінет Міністрів України надав право НКРЕКП протягом періоду воєнного стану проводити позапланові невізні перевірки.

Крім того, 27.08.2022 Урядом України було прийнято постанову №955, яка, крім позапланових невізних перевірок, надає можливість НКРЕКП проводити також планові перевірки.

Рішення про відновлення планових перевірок за дотриманням суб'єктами господарювання, що провадять діяльність у сферах енергетики та комунальних послуг, законодавства у цих сферах та ліцензійних умов Регулятор закріпив у постанові, що була прийнята під час його засідання 6 вересня 2022 року.

Проведення усього комплексу заходів державного контролю, на думку НКРЕКП, включаючи планові перевірки, сприятиме забезпеченню сталого функціонування сектору енергетики та комунальних послуг,

²² <https://www.nerc.gov.ua/news/nkrekp-vidnovit-planovi-perevirki-licenziativ-shcho-pracyuyut-u-sferi-energetiki-ta-komunalnih-poslug>

покращить рівень надання життєво необхідних послуг споживачам, в тому числі й під час воєнного стану.

Також і судових справ щодо оскарження рішень НКРЕКП про застосування санкцій досить значна кількість.

Як правило, при оскарженні рішень НКРЕКП по результатам перевірок сторони посилаються на відсутність повноважень в Регулятора застосовувати певний вид заходів державного регулювання та/або санкцій, а також на відсутність повноважень щодо вчинення певних дій. При цьому, сам факт застосування санкцій у вигляді штрафу ліцензіатами в більшості випадків не оскаржується.

Починаючи з 2019 року, в спорах ліцензіатів з розподілу електричної енергії з НКРЕКП, дискусійним було питання щодо того, чи є штрафною санкцією за результатами проведеного НКРЕКП заходу державного нагляду, контролю, встановлення (перегляд) НКРЕКП тарифів на розподіл електричної енергії, шляхом його зміни у бік зменшення, чи такі дії є заходами державного нагляду і не є штрафною санкцією.

Так, в Постанові Верховного суду від 06.06.2019 по справі № 804/7661/17, адміністративне провадження № К/9901/54913/18 [34], колегія суддів дійшла висновків, що п. 2 Постанови НКРЕКП від 01.06.2017 № 734, яким передбачено, НКРЕКП при найближчому перегляді структури та рівнів тарифів розглянути питання щодо вилучення зі структури тарифів коштів в сумі 116 248,03 тис. грн. (без ПДВ), встановлено вид санкції (вилучення коштів з тарифу).

Про відсутність у НКРЕКП повноважень щодо вилучення зі структури тарифів коштів також було вказано в постанові Верховного Суду від 18.07.2018 у справі № 826/14481/17 [35].

Як, результат, колегія суддів Верховного Суду зазначила, що при прийнятті п. 2 постанови від 01.06.2017 № 734, НКРЕКП не діяла на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбаченні чинним законодавством.

В подальшому в Постанові Верховного суду від 24.11.2021, справа № 320/5797/19 [36], колегія суддів дійшла інших висновків та вказала, що відповідно до підпункту 2 пункту 7.8 глави 7 Порядку № 1175, НКРЕКП має право ініціювати встановлення (перегляд) тарифів ліцензіата як засіб державного регулювання у сфері енергетики.

Отже, на разі Верховним судом сформовано позицію, щодо того, що корегування структури тарифів ліцензіатів в сторону зменшення не є за своєю природою санкцією, а є тільки одним з заходів державного регулювання, але на нашу думку «крапка» в цьому питанні ще не поставлена, допоки Велика палата не сформує єдину і однозначну правову позицію.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави зробити такі висновки: на сьогодні вивченню господарсько – правової відповідальності присвячено досить велику кількість наукових праць, при цьому питання господарсько – правової відповідальності в сфері енергетики є майже не вивченими, хоча саме енергетика є однією з найважливіших галузей господарювання в Україні, з точки зору забезпечення суспільних потреб та економічних показників діяльності.

Господарсько-правова відповідальність в сфері енергетики має певну специфіку через наявність спеціального нормативно-правового регулювання – в даній сфері діє багато підзаконних нормативно-правових актів, в енергетиці передбачено запровадження державних регульованих цін, діяльність в сфері енергетики підлягає ліцензуванню, контроль за дотриманням ліцензійних умов здійснює НКРЕКП.

Крім того, суб'єкти господарювання в сфері енергетики, часто є суб'єктами природних монополій, тому такі суб'єкти зазнають значного впливу Держави на свою діяльність, в тому числі і шляхом застосування до них санкцій.

Останнім часом, поширилися випадки передачі управління суб'єктами господарювання в сфері енергетики, що допускають порушення чинного законодавства від приватного бізнесу до державних галузевих компаній, хоча законодавчо закріпленого механізму такого переходу на сьогодні не існує.

Література

1. Про ринок природного газу: Закон України № 329-VIII від 09.04.2015.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>
2. Про ринок електричної енергії: Закон України № 2019-VIII від 13.04.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (дата звернення 26.11.2021).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top
4. Директива 2009/73/ЄС про спільні правила внутрішнього ринку природного газу та про скасування Директиви 2003/55/ЄС. URL: https://insat.org.ua/files/nav/law/3/dir_2009_73_uk.pdf
5. Регламент (ЄС) 715/2009 про умови доступу до мереж транспортування природного газу та яким скасовується Регламент (ЄС) 1775/2005. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/eu090147>
6. Директиви 2004/67/ЄС про здійснення заходів для забезпечення безпеки постачання природного газу. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU040099>
7. Директива про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та про скасування Директиви 2003/54/ЄС. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090143>

8. Бринцев О.В. До питання про визначення поняття господарської діяльності. Вісник господарського судочинства. 2013. №6. URL: Господарський суд Харківської області (arbitr.gov.ua). (дата звернення 23.11.2021).
9. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 23.11.2021).
10. Лаптев В.В. Теоретические проблемы хозяйственного права / Под ред. В.В. Лаптева. М. : Наука, 1975. 412 с.
11. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність у доктрині господарського права України та її законодавче закріплення. Право України. 2019. № 8. С. 81-93. URL: <https://rd.ua/storage/lessons/661.pdf> (дата звернення 23.11.2021).
12. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 26.11.2021).
13. Енергетична стратегія України на період до 2035 року. «Безпека, Енергоефективність, Конкуентоспроможність». Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245239564&cat_id=245239555.
14. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України № 1540-VIII від 22.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (дата звернення 26.11.2021).
15. Реєстр суб'єктів природних монополій, які провадять господарську діяльність у сфері енергетики (станом на 31.10.2021). URL:

https://www.nerc.gov.ua/data/filearch/litsenziini_reestry/reestr_monopol_energo.pdf (дата звернення 29.11.2021).

16. Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури: Постанова Кабінету міністрів України № 1109 від 09.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 26.11.2021).
17. Про ціни і ціноутворення. Закон України № 5007-VI від 21.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення 26.11.2021).
18. Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя : Постанова кабінету Міністрів України № 148 від 07.05.2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247344778> (дата звернення 26.11.2021).
19. Про особливості регулювання відносин у сфері електроенергетики на території, де органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження : Постанова Кабінету Міністрів України № 263 від 07.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 26.11.2021).
20. Мілімко Л. В. Господарсько-правова відповідальність : ознаки, процедура застосування. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/ststji_n1_38_2016/25.pdf (дата звернення 26.11.2021).
21. Про анулювання ліцензії на право провадження господарської діяльності з розподілу природного, нафтового газу і газу (метану) вугільних родовищ, виданої ПАТ "ДОНЕЦЬКОБЛГАЗ", та внесення змін до деяких постанов НКРЕКП. Постанова НКРЕКП № 654 від 14.04.2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-anulyuvannya->

litsenzii-na-pravo-provadhennya-gospodarskoi-diyalnosti-z-rozpodilu-prirodnogo-naftovogo-gazu-i-gazu-metanu-vugilnikh-rodovishch-vidanoi-pat-donetskoblغاز-ta-v-616d9c1839121?id=60795

22. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови НКРЕКП від 14 квітня 2021 року № 654. Постанова НКРЕКП № 2076 від 10.11.2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-viznannya-takoyu-shcho-vtratila-chinnist-postanovi-nkrekp-vid-14-kvitnya-2021-roku-654>
23. Уряд підтримав пропозицію АРМА про передачу акцій «Донецькоблгазу» в управління НАК «Нафтогаз». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-propoziciyu-arma-pro-peredachu-akcij-doneckoblغازu-v-upravlinnya-nak-naftogaz>
24. Про анулювання ліцензії з транспортування нафтопродуктів магістральним трубопроводом, виданої ТОВ "ПРИКАРПАТЗАХІДТРАНС. Постанова НКРЕКП від № 2432 від 01.12.2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-anulyuvannya-litsenzii-z-transportuvannya-naftoproduktiv-magistralnim-truboprovodom-vidanoi-tov-prikarpatzakhidtrans>
25. Міненерго підготувало законопроект щодо введення тимчасової адміністрації у разі загрози порушення безпеки постачання електроенергії. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245607124&cat_id=35109
26. Про електроенергетику. Закон України № 575/97-ВР від 16.10.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80#Text>
27. Про затвердження Кодексу комерційного обліку електричної енергії. Постанова НКРЕКП № 311 від 14.03.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311874-18#Text>

28. Про затвердження Кодексу газорозподільних систем. Постанова НКРЕКП № 2494 від 30.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15#Text>
29. Постанова Великої палати Верховного суду від 14.01.2020 по справі № 910/17955/17 (провадження № 12-137Гс19). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87053623>
30. Про затвердження Правил користування електричною енергією. Постанова НКРЕ № 28 від 31.07.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0417-96#Text>
31. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. Закон України № 877-V від 05.04.2007. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
32. Про трубопровідний транспорт. Закон України № 192/96-ВР від 15.05.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-%D0%B2%D1%80#Text>
33. Звіт про результати діяльності НКРЕКП у 2020 році. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/richni-zviti/2020-rik>
34. Постанова Верховного суду від 06.06.2019 по справі № 804/7661/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82223628>
35. Постанова Верховного Суду від 18.07.2018 по справі № 826/14481/17. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS181252.html
36. Постанова Верховного суду від 24.11.2021 по справі № 320/5797/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=101332319&red=100003b31a823c52cfe8308f7c981d7e2b044d&d=5>

References

1. About the natural gas market: Law of Ukraine No. 329-VIII of April 9, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-19#Text>
2. On the electric energy market: Law of Ukraine No. 2019-VIII of April 13,

2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text> (Application date 26.11.2021).
3. Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand. The agreement was ratified with a statement by Law No. 1678-VII dated September 16, 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#top
 4. Directive 2009/73/EC on common rules for the internal natural gas market and repealing Directive 2003/55/EC. URL: https://insat.org.ua/files/nav/law/3/dir_2009_73_uk.pdf
 5. Regulation (EC) 715/2009 on conditions of access to natural gas transportation networks and which repeals Regulation (EC) 1775/2005. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/eu090147>.
 6. Directive 2004/67/EC on implementation of measures to ensure security of natural gas supply. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU040099>.
 7. Directive on common rules of the internal electricity market and repealing Directive 2003/54/EC. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU090143>.
 8. Bryntsev O.V. On the issue of defining the concept of economic activity. Bulletin of Economic Judiciary. 2013. No. 6. URL: Economic Court of Kharkiv Region (arbitr.gov.ua) (Application date 11/23/2021).
 9. Economic Code of Ukraine: Law of Ukraine No. 436-IV dated January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (access date 11/23/2021).
 10. Laptev V.V. Theoretical problems of economic law / Edited by V.V. Laptev. M. : Nauka, 1975. 412 p.
 11. Shcherbyna V. Economic and legal responsibility in the doctrine of economic law of Ukraine and its legislative consolidation. Law of

- Ukraine. 2019. No. 8. P. 81-93. URL:
<https://rd.ua/storage/lessons/661.pdf> (access date 11/23/2021).
12. Constitution of Ukraine : adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine 28.06.1996. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (application date 26.11.2021).
13. Energy strategy of Ukraine for the period up to 2035. "Safety, Energy Efficiency, Competitiveness." Approved by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 18, 2017 No. 605. URL:
http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245239564&cat_id=245239555
14. On the National Commission, which carries out state regulation in the spheres of energy and communal services: Law of Ukraine No. 1540-VIII of 22.09.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> (date of application 11/26/2021).
15. Register of subjects of natural monopolies that conduct economic activity in the field of energy (as of 31.10.2021). URL:
https://www.nerc.gov.ua/data/filearch/litsenziini_reestry/reestr_monopol_energo.pdf (access date 11/29/2021).
16. Some issues of critical infrastructure objects: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1109 dated 09.10.2020. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text> (date of application 11/26/2021).
17. About prices and pricing. Law of Ukraine No. 5007-VI dated 21.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (date of application 26.11.2021).
18. On the peculiarities of the regulation of relations in the field of electricity in the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol: Resolution of the Cabinet of Ministers

- of Ukraine No. 148 dated 05.07.2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/247344778> (Application date 26.11.2021).
19. On the peculiarities of the regulation of relations in the field of electric power in the territory where the state authorities temporarily do not exercise or do not exercise their powers to the full extent: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 263 dated 05.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2015-%D0%BF#Text> (Application date 26.11.2021).
20. Milimko L. V. Economic and legal responsibility: signs, application procedure. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2016/ststji_n_1_38_2016/25.pdf (Application date 26.11.2021).
21. About the cancellation of the license for the right to carry out economic activities for the distribution of natural, oil gas and gas (methane) from coal deposits, issued by PJSC "DONETSKOBLGAZ", and making changes to some resolutions of the NCRECP. Resolution of the NCRECP No. 654 dated 04/14/2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-anulyuvannya-litsenzii-na-pravo-provadhennya-gospodarskoi-diyalnosti-z-rozpodilu-prirodnogo-naftovogo-gazu-i-gazu-metanu-vugilnikh-rodovishch-vidanoi-pat-donetskoblغاز-ta-v-616d9c1839121?id=60795>
22. On the recognition as having lost the validity of the resolution of the NCRECP dated April 14, 2021 No. 654. Resolution of the NCRECP No. 2076 dated 11/10/2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-viznannya-takoyu-shcho-vtratila-chinnist-postanovi-nkrekp-vid-14-kvitnya-2021-roku-654>
23. The government supported ARMA's proposal to transfer the shares of "Donetskoblغاز" to the management of NJSC "Naftogaz". URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-pidtrimav-propoziciyu-arma-pro>

peredachu-akcij-doneckoblgazu-v-upravlinnya-nak-naftogaz

24. On the annulment of the license for the transportation of petroleum products through the main pipeline, issued by PRIKARPATZAHYDTRANS LLC. Resolution of the NCRECP No. 2432 of 01.12.2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-anulyuvannya-litsenzii-z-transportuvannya-naftoproduktiv-magistralnim-truboprovodom-vidanoi-tov-prikarpatzakhidtrans>
25. The Ministry of Energy has prepared a draft law on the introduction of a temporary administration in the event of a threat to the security of electricity supply. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245607124&cat_id=35109
26. About electricity. Law of Ukraine No. 575/97-VR dated 10/16/1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80#Text>
27. On approval of the Code of commercial accounting of electric energy. Resolution of the NCRECP No. 311 of March 14, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0311874-18#Text>
28. On approval of the Code of gas distribution systems. Resolution of the NCRECP No. 2494 dated September 30, 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1379-15#Text>
29. Resolution of the Great Chamber of the Supreme Court dated 14.01.2020 in case No. 910/17955/17 (proceedings No. 12-137gs19). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87053623>
30. On the approval of the Rules for the use of electric energy. Resolution of the NCRE No. 28 of July 31, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0417-96#Text>
31. On the basic principles of state supervision (control) in the field of economic activity. Law of Ukraine No. 877-V dated 04/05/2007. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>

32. About pipeline transport. Law of Ukraine No. 192/96-VR dated 15.05.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-%D0%B2%D1%80#Text>
33. Report on the results of the NCRECP activity in 2020. URL: <https://www.nerc.gov.ua/pro-nkrekp/richni-zviti/2020-rik>
34. Resolution of the Supreme Court dated 06.06.2019 in case No. 804/7661/17. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/82223628>
35. Resolution of the Supreme Court dated July 18, 2018, in case No. 826/14481/17. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS181252.html
36. Resolution of the Supreme Court dated November 24, 2021, in case No. 320/5797/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=101332319&red=100003b31a823c52cfe8308f7c981d7e2b044d&d=5>